

Optimizarea achiziției, gestionării și diseminării informației în format electronic (I)

„În contextul unor schimbări sociale, tehnologice și culturale foarte rapide, inerția tradiției poate constitui însă un obstacol în calea unor procese de adaptare absolut necesare. Omenirea se află în prezent într-o asemenea perioadă în care inovările tehnologice, sociale și politice au un ritm foarte rapid, societățile remodelându-se în permanență. Universitățile nu se pot sustrage acestor procese de schimbare; dimpotrivă, ele trebuie să se adapteze rapid sau chiar să inițieze asemenea schimbări.”

(Universitatea din București, Planul operațional anual - 2003)

1. Introducere

Evoluția către societatea informației a determinat modificări profunde ale serviciilor furnizate de biblioteci, corespunzător cu schimbările produse de această evoluție: modificarea modului de a percepe importanța și rolul informației, creșterea cantității de informații disponibile și diversificarea formatelor de prezentare a acestora, dezvoltarea continuă a sectorului informațional în economiile moderne, ritmul schimbărilor în domeniul tehnologiei, impactul tehnologiei asupra tuturor sectoarelor de activitate (Tam&Robertson, 2002). Această evoluție are implicații atât asupra bibliotecilor, cât și a personalului lor, care trebuie să fie gata pentru a răspunde unor noi provocări și pentru a gestiona schimbările produse, pe cale de consecință, la nivel organizațional.

În societatea informației, informația în format electronic este prezentă în viața fiecărui individ, atât la locul de muncă, în societate, cât și acasă. Bibliotecile, structuri infodocumentare cu tradiție, se situează, la rândul lor, pe traiectoria acestei informații, având potențialul de a o achiziționa, gestiona și disemina în scopul de a oferi produse și servicii adaptate nevoilor utilizatorului modern.

2 Evaluarea mediului

Contextul mondial

Evoluția tehnologiilor informației și ale comunicării a produs o revoluție globală. Datorită Internet-ului, accesul la informație este acum ubicuu. Noile tehnologii permit trecerea rapidă a datelor, informațiilor și cunoștințelor în

format digital, iar programele informatice furnizează noi metode de management al cunoștințelor. Drept consecință, au apărut modificări semnificative ale modalităților de achiziție, stocare, organizare și regăsire a informațiilor și documentelor.

Noile tehnologii ale informației și comunicării au bulversat peisajul documentării, având ca efecte principale:

- dematerializarea informației, care a determinat trecerea de la o logică de depozitare, multă vreme dominantă, la o logică de flux;
- diversificarea documentelor, a suporturilor informaționale și a tipurilor de acces la informații și documente;
- dispariția granițelor tradiționale dintre prelucrarea informatică a informațiilor (servere), producerea informațiilor (editare) și difuzarea informațiilor (biblioteci și servicii documentare) (Jolly, 2001).

Datorită acestor tehnologii, conceptul de "bibliotecă deschisă", se transformă în realitate. Din unele puncte de vedere - consultarea cataloagelor online și a revistelor electronice -, dezideratul unei biblioteci care funcționează douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru, șapte zile din șapte, este îndeplinit datorită serverelor care funcționează fără să fie nevoie de prezența personalului.

Utilizatorii bibliotecilor au acum posibilitatea să acceseze informații prin intermediul rețelelor locale și globale, ceea ce îi face pe mulți dintre ei să vadă în acestea - în special în Internet - un panaceu pentru nevoile lor de informare; în plus, bibliotecile au acum competitori importanți în furnizarea

informațiilor care răspund acestor nevoi. Astfel, în unele cazuri, se înregistrează o tendință de scădere a frecvenței de utilizare a bibliotecii. Accesul utilizatorilor la informație necesită însă formare și îndrumare furnizate în timp real, iar căutările în baze de date implică cunoașterea domeniului investigat. De asemenea, multiplicarea și diversificarea ofertei de resurse documentare nu reprezintă o garanție pentru caracterul științific și pentru calitatea acestora, de unde rezultă importanța din ce în ce mai mare a procesului de evaluare și selecție, în vederea regăsirii și punerii la dispoziție a unor informații pertinente și adaptate nevoilor utilizatorilor. Specialiștii în informare din biblioteci au, în continuare, locul (or bine determinat, dar trebuie să accepte modificarea rolurilor lor tradiționale).

Posibilitățile oferite de informația disponibilă pe suport digital deschid căi pentru servicii noi și originale. Componenta tehnologică, facilitând o incontestabilă îmbunătățire a serviciilor, nu rezolvă însă, prin ea însăși, tensiunea dintre cerere și ofertă. Tehnologia electronică implică, de asemenea, formarea utilizatorilor pentru utilizarea ei. Personalul bibliotecii se vede, așadar, constrâns să se consacre, mai mult decât în trecut, formării utilizatorilor. La un anumit nivel, această sarcină suplimentară se manifestă prin multiplicarea cererilor de informații care îi sunt adresate, precum și prin timpul mai mare petrecut de bibliotecari în a instrui utilizatorii cum să se servească de Internet pentru a accede la resurse documentare (McAdam *et al.*, 2001).

Accesul la texte digitizate rezolvă problema disponibilității documentelor (în condițiile respectării legislației privind dreptul de autor și drepturile conexe), dar accentuează problema asistenței, mai ales în ceea ce privește autonomia în căutarea și organizarea informațiilor. În toate domeniile, cheia reușitei trece prin capacitatea de a regăsi și de a evalua informații, de a elabora un text, de a organiza și de a

expune idei în public, de a se situa în mediul complex al rețelelor informatice. Soluțiile concrete propuse de literatura de specialitate, reieșite din experiența concretă a bibliotecilor universitare din țările occidentale, converg către o asociere strânsă între bibliotecari și cadrele didactice, în vederea atingerii țelului autonomiei de învățare (McAdam *et al.*, 2001).

Schimbările produse în societate, cultură, economie și tehnologie au determinat evoluții corespunzătoare la nivelul educației și învățământului.

Trecerea la societatea informației este strâns legată de evoluția către o societate a învățării ("learning society"). Accentul important pus pe educația permanentă este justificat de evoluțiile de pe piața muncii, de dinamica schimbărilor produse de noile tehnologii în toate sectoarele de activitate, dar și de necesitatea adaptării fiecărui individ la mediul în care trăiește.

Introducerea noilor tehnologii ale informației nu înseamnă doar o mai bună stocare a datelor, o accesibilitate crescută a acestora și o accelerare a schimburilor de informații. La nivel pedagogic, aceste tehnologii provoacă exigența unor universități deschise învățământului la distanță și obligă pedagogiile să se transforme: „Pentru învățământul universitar, globalizarea înseamnă că studentul se documentează dintr-o bibliotecă virtuală răspândită în toată lumea, că se poate forma sub îndrumarea unui profesor aflat la mii de kilometri distanță, că se califică profesional pentru o piață globală a forței de muncă, că își îmbogățește mereu propria cultură cu elemente din alte culturi” (Universitatea din București, 2003). Se vorbește tot mai mult despre învățământul electronic („e-learning”), sistem considerat că ar putea produce o revoluție în învățământ, asemănătoare celei produse de apariția tiparului. La nivelul cercetării, apar modificări profunde în ceea ce privește metodele și instrumentele lucrărilor de cercetare, modalitățile de comunicare între cercetători, procesele de publicare. Dincolo de aceste importante modificări la nivel sectorial se produc altele, mai radicale: meseria de profesor evoluează; ierarhia funcțiilor lasă locul partajării și delegării sarcinilor; puțin câte puțin, beneficiarul procesului

instructiv-educativ devine central; fiecare universitate își părăsește independența și izolarea pentru a intra în competiție cu alte universități și instituții în rețelele care urmează a fi construite, în această fază de transformări profunde pe care universitatea o traversează cu ajutorul evoluției tehnologice, miza principală constă mai mult în probleme de organizare decât în probleme tehnice (Calenge, 2001).

O criză importantă se înregistrează în domeniul comunicării informațiilor științifice. Evoluția unui nou model de comunicare a informațiilor științifice prin intermediul publicării electronice permite accesul mai ușor și mai rapid la informații; facilitează comunicarea între personalul universitar angajat în procesul creativ și promovează un contact mai direct între autori și cititorii lor; același proces a generat, însă, noi probleme, legate de prezervarea și arhivarea informațiilor electronice, de copyright și de restricțiile în accesul la informație datorate necesității de a obține licențe de acces și de utilizare a resurselor electronice (Tam&Robertson, 2002).

Biblioteca universitară trebuie să fie o structură dinamică, care să se adapteze rapid la transformările care apar în învățământ. Aceste transformări fac ca relația bibliotecii cu utilizatorii să devină esențială. Biblioteca este un actor determinant în mediul studenților și cercetătorilor, organizând și punând la dispoziție servicii cu puternică valoare adăugată și jucând rolul de mediator, prin organizarea accesului la informații (interfețe, cataloage colective), prin controlul calitativ al resurselor și infrastructurilor, prin expertiza pedagogică pe care o deține. Acest statut este dobândit prin punerea în practică a unui truism: plasarea utilizatorului în centrul preocupărilor. Demersul centrat pe utilizator obligă specialiștii în informare să gândească accesul la resursele electronice prin interfețe adaptate utilizatorilor, mai ergonomice și având funcții diversificate (Colas, 2000).

Biblioteca trebuie să urmărească punerea la dispoziție a unor informații și documente care să răspundă nevoilor la toate nivelurile procesului de învățământ, accesul restrictiv la documentele bibliotecii sau la resursele puse la dispoziție de ea în rețea fiind o altă formă de inegalitate a șanselor,

care conduce la diferențierea indivizilor în "săraci în informație", ("info-poor,") și "bogați în informație", ("info-rich,"). Diversitatea crescândă a utilizatorilor necesită o mai adâncă specializare pe subiect a specialiștilor în informare, iar dezvoltarea bibliotecilor hibride și digitale îi solicită dobândirea de noi competențe și abilități.

Exploatarea potențialităților tehnologice, universitățile caută să pună cunoștințele specialiștilor săi la dispoziția unei populații mult mai largi. Învățământul deschis la distanță deschide porțile instituțiilor de învățământ superior pentru niște studenți care, poate, nu au călcat niciodată în localurile acestora. Această "deschidere", a învățământului a dus la apariția în universități a unei populații mai atipice, constituită din persoane care își urmează studiile în paralel cu desfășurarea unei alte activități. Modalitatea în care sunt organizate actualmente serviciile bibliotecilor universitare corespunde unei situații în care studiile se efectuează "la zi", iar studenții participă efectiv la viața universității. Nevoile acestor studenți atipici trebuie examinate atent și trebuie să li se ofere servicii adaptate precis situației lor (McAdam *et al.*, 2001).

În societatea informației, bibliotecarul universitar trebuie să fie un actor principal, asistând profesorii în îndeplinirea misiunii universității. Cantitatea din ce în ce mai mare de documente cu caracter educațional care circulă la ora actuală în Internet a condus, în mod natural, la modificarea sarcinilor în bibliotecile universitare. Bibliotecarul devine un expert în informația electronică, fiind, în același timp, obligat să colaboreze strâns cu tehnicienii specializați care administrează rețelele și materialul informatic pus la dispoziția utilizatorilor.

Evoluțiile înregistrate în domeniul educației tind din ce în ce mai mult către încurajarea autonomiei de învățare. Modul în care bibliotecile universitare trebuie să răspundă acestor evoluții nu este ușor de definit, ținând cont și de inovațiile tehnologice care bucură învățământul superior. Noile exigențe implicate de informatizare, de studenți și de autoritățile tutelare le determină să redefinească conceptul de "serviciu destinat publicului". Devine din ce în ce mai evident că,

pentru a-și îndeplini misiunea, bibliotecarii nu se mai pot mulțumi să răspundă cererilor individuale de informații și documente care le sunt adresate în mod direct, în localurile bibliotecii.

Aceste noi misiuni ale bibliotecii trebuie să iasă de sub zodia hazardului și improvizației și să fie instituționalizate. Ele implică, pe de o parte, o investiție considerabilă în bibliotecari, care, pe lângă competențele lor profesionale, intelectuale și științifice, trebuie să aibă un sens puternic al serviciului public, iar pe de altă parte participarea la rețele, alături de alte instituții, astfel încât să poată fi asigurată o politică de comunicare structurată, care să permită programarea regulată a unor noi proiecte. (Dujardin&Jullien, 2000).

Schimbările în domeniul economiei, constând în dezvoltarea unei noi economii electronice, care exploatează din plin inovațiile în domeniul tehnologiilor informației și comunicării și care este disponibilă prin intermediul rețelilor globale de informații, necesită informații adecvate și pertinente, care să fie accesibile rapid.

Schimbările în domeniul economiei permit bibliotecilor să intre în competiție cu alte organizații care pun la dispoziție servicii de informare. Fluctuațiile în economie afectează în mod direct dezvoltarea bibliotecii, serviciile pe care aceasta le oferă, organizarea instituției. Conflictul între constrângerile bugetare și nivelul dorit al resurselor financiare trebuie să conducă la furnizarea de servicii care vor genera venit și vor optimiza finanțarea. În acest context, comerțul electronic poate furniza oportunități pentru noi parteneriate (Tam&Robertson, 2002).

Contextul național

În România, trecerea la societatea informației constituie un obiectiv prioritar al politicilor guvernamentale sau sectoriale.

Astfel, la nivelul educației și învățământului, în scopul racordării la cerințele contemporane, programul guvernamental pentru perioada 2000-2004 prevede, între altele, acțiuni vizând asimilarea limbajului informatic; acest program, ce urmărește o nouă „alfabetizare” a populației, este văzut ca „poarta de intrare în civilizația lumii de mâine”. De asemenea, în sincronie

cu tendințele mondiale, programul guvernamental situează pe un loc important realizarea „societății educaționale”, care valorifică eficient resursele umane prin educație permanentă, creșterea rolului expertizei în luarea deciziilor, accesul generalizat la orice formă de cunoaștere, extinderea mijloacelor de comunicare, creșterea motivației individuale pentru învățare și emancipare personală. Participare civică și responsabilitate socială (Partidul Democrației Sociale din România, 2000).

În *Strategia învățământului superior românesc pe perioada 2002-2010*, Ministerul Educației și Cercetării arată că „îmbunătățirea procesului didactic nu poate fi concepută fără informatizarea acestuia într-o cât mai mare măsură, fără trecerea la un învățământ corelat cu resursele de care se dispune («învățământul bazat pe resurse»)” (Ministerul Educației Cercetării, 2002).

La rândul său, Universitatea din București, invocând inovarea rapidă în domeniul tehnologiilor informației și comunicării, constată pătrunderea acestor tehnologii la locul de muncă, în comunicare, în serviciile publice, în

viața de familie, în petrecerea timpului liber și consideră că „universitatea are obligația să utilizeze aceste tehnologii, să participe la inovarea lor, să încorporeze aceste tehnologii în formarea studenților, să beneficieze cât mai repede de avantajele oferite de aceste tehnologii și să se protejeze împotriva unor consecințe nedorite ale utilizării acestora”; ignorarea provocărilor tehnologiilor informației și comunicării ar echivala cu autoexcluderea de pe piața educațională de elită (Universitatea din București, 2003).

În acest context, bibliotecile universitare românești, în special cele centrale universitare, devenite, cu timpul, mari sisteme informatizate, dotate cu echipamente performante și integrate în fluxul informațional global, pot și trebuie să joace un rol deosebit atât pentru satisfacerea nevoilor de informare ale utilizatorilor lor, cât și pentru inițierea acestora în procesul modern de informare, în care utilizarea tehnologiilor informației și comunicării ocupă un rol esențial.

ROBERT CORAVU

Către abonații revistei

Abonamentele constituie sursa primordială de susținere a revistei. Sprijinul abonaților - în principal, biblioteci și bibliotecari - devine hotărâtor pentru supraviețuirea singurei publicații naționale de bibliologie și știința informării. Creșterea continuă a prețurilor, precum și îmbunătățirile substanțiale aduse calității revistei (hârtie superioară, carton și policromie coperti) au făcut să crească corespunzător și costurile de editare. De asemenea numărul abonamentelor făcute de M.C.C. a fost diminuat în ultimii ani cu 25 la sută. De aceea ne vedem nevoiți ca pentru anul 2004 prețul unui exemplar și al abonamentului anual să crească proporțional cu ceva mai mult decât rata estimată a inflației.

Vă rugăm să înțelegeți situația și să ne sprijiniți ca și până acum, astfel încât revista „Biblioteca” să ajungă la cât mai mulți dintre posibii săi cititori.

Pentru anul 2004, ABONAMENTELE la revistă se fac în cont curent - Revista „Biblioteca”, cont 502511697796 Trezoreria Sector 1 București.

Costul unui exemplar este de 50.000 lei, al unui abonament pe 3 luni de 150.000 lei, pe 6 luni de 300.000 lei, pe un an de 600.000 lei.

Pentru amănunte puteți suna la tel/fax: 021.222.66.24.